

Opgeraapt Opgevist Uitgehakt (en Opgeknapt) - de wedergeboorte van de klassieke fossielententoonstelling

Kees Moeliker [nieuwe directeur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; moeliker@hetnatuurhistorisch.nl]

In museumland kennen we het fenomeen semipermanente tentoonstelling. Daarmee wordt de levensduur van een expositie aangeduid die het midden houdt tussen 'permanent' en 'tijdelijk'. Bij een tijdelijke tentoonstelling is de looptijd altijd duidelijk - van dan tot dan en daarna is het afgelopen. Bezoekers moeten zich haasten om het te zien, want meestal duurt zo'n expositie slechts een paar maanden. De aanduiding 'permanent' (ook wel 'vast' genoemd) impliceert een oneindige duur. Hier in het museum zijn het skelet van olifant Ramon en het Kabinet van dr A.B. van Deinse voorbeelden van vaste tentoonstellingen - we peinen er niet over om die te laten eindigen, tenzij er een nieuwe museumwind gaat waaien die zegt 'weg met al die vieze botten en ranzige walviszooi'. Nu ik directeur van Het Natuurhistorisch geworden ben, kan ik u geruststellen: Van Deinse en ook Ramon blijven, permanent.

Geliefde fossielen

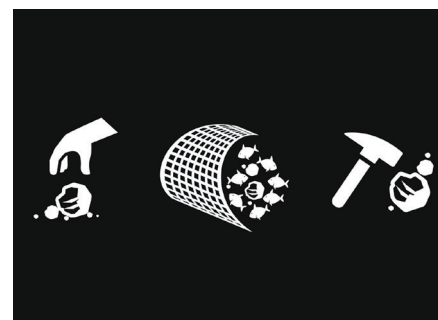
Bij een semipermanente tentoonstelling - die hooguit enkele jaren duurt - komt de dag dat de museumdirecteur een eind maakt aan de looptijd. Hier in het museum stond de fossielententoonstelling uit 2008, Opgeraapt Opgevist Uitgehakt, op de nominatie om ontmanteld te worden. Na zeven jaar was het welletjes. De teksten waren verouderd, de sporen van ruim 200.000 bezoekers zichtbaar en de verf flets. We konden echter geen afscheid nemen van onze geliefde fossielen en de uniciteit van het concept. Waar vind je immers een kleine tentoonstelling met een overzicht van 'alle' fossielen die in Nederland gevonden kunnen worden,

met bruiklenen van veel collega-musea en particuliere fossielenverzamelaars? Juist! Van het oudste buizenzandsteen (met 800 miljoen jaar oude wormgraafgangen) uit Drenthe tot de relatief jonge uit de Noordzee opgeviste fossielen moet je in Rotterdam zijn. Daarom werd besloten Opgeraapt Opgevist Uitgehakt op te knappen.

De wanden met de vitrines bleven bestaan, compleet met alle fossielen waaronder koralen en trilobieten van meer dan 400 miljoen jaar oud. Ook gebleven zijn de bekende topstukken - een vroeg 19e-eeuws afgietsel van de Mosasaurus waarvan het originele fossiel in 1795 door het Franse leger uit Maastricht is meegenomen naar Parijs, het complete (samengestelde) skelet van een 40.000 jaar oude beloega, en de intussen beroemde onderkaak van een sabeltandtijger die werd opgevist uit de Noordzee. Om de expositie inhoudelijk te vernieuwen, werd er een vitrine bijgeplaatst speciaal voor recente vondsten, is er aandacht voor de Tweede Maasvlakte en werd er ruimte gemaakt voor een belangrijk (en vooral groot) extra fossiel. Jelle Reumer paste de teksten aan en - zoals nu overal in het museum - vertaalde ze ook in het Engels. Nieuw zijn ook foto's van rapende, hakkende en vissende paleontologen. Belangrijke vernieuwing: een videoscherm met educatieve filmpjes over de steengroeve van Winterswijk en fossielen van Maasvlakte 2, samengesteld door Mels van Zutphen uit beeldmateriaal dat beschikbaar is gesteld door Havenbedrijf Rotterdam en Regionaal Mediacentrum Regio 8.

Nieuwe vormgeving

Het was een lang gekoesterde wens van Jelle Reumer (geestelijk vader van de tentoonstelling) om Opgeraapt Opgevist Uitgehakt voor zijn afscheid als museumdirecteur niet alleen inhoudelijk maar ook visueel compleet te vernieuwen. Dat lukte. Precies op het juiste moment diende zich een anonieme mecenas aan met een fijne schenking, zodat we Jaap Bardet (Bardet Ontwerp) en Erik Sandifort (TANK denkt en ontwerpt) konden inschakelen (en betalen) om het geheel eigentijds te laten vormgeven en uitvoeren. Bij de vormgeving werd afgestapt van het gebruik van de specifieke (verf) kleuren voor de geologische ouderdom van de fossielen. In plaats daarvan is de basiskleur van de tentoonstelling grijszwart en loopt de geologische tijdschaal als een rode draad door de ruimte, zonder afscheid te nemen van de karakteristieke gidskleuren van de diverse tijdperken. Ook is gebruik gemaakt van symbolen die aangeven of een fossiel opgeraapt, opgevist of uitgehakt is. Door de belichting die Quintus Visser verzorgde, komen de fossielen in de donkere ruimte nu veel beter tot hun recht.

▲ De symbolen voor Opgeraapt, Opgevist en Uitgehakt. (Erik Sandifort)

Voetsporen uit Winterswijk

Nieuw in de tentoonstelling en de onbetwiste blikvanger is een zes meter lange samengestelde plaat sediment uit de Winterswijkse Steengroeve. De 200-250 miljoen jaar oude kleiplaten laten, behalve krimp-scheuren, een serie pootafdrukken zien, en ribbels veroorzaakt door waterbewegingen. Het versteende sediment is van een modderige strandvlakte, wellicht zo iets als de Waddenzee, maar dan met een kalkige modderbrij in plaats van zand. Bij laagwater droogde de vlakte uit en ontstonden krimp-scheuren. Er liepen dieren overheen op zoek naar voedsel; zij lieten hun pootafdrukken achter toen de vlakte vochtig was. Die voetsporen hebben een eigen wetenschappelijke naam gekregen: *Rhynchosauroides peabodyi*. Dit lijkt te suggereren dat ze gemaakt zijn door een *Rhynchosaurus*-achtig reptiel, maar in feite is de maker van de afdrukken volkomen onbekend - er zijn geen fossiele skeletdelen van gevonden. Alleen de vorm en de maat van het dier kan worden gereconstrueerd, maar we kennen hem helaas niet.

Als u de oude Opgeraapt Opgevest Uitgehakt gezien heeft, dan herkent u de entourage niet terug. Komt u voor het eerst kijken, dan stapt u een eigentijdse expositie binnen, zonder al te veel toeters-en-bellen. Ik hoop hoe dan ook dat u het met me eens bent dat we met onze tentoonstelling over fossielen uit Nederlandse bodem weer jaren vooruit kunnen. ◀

▲ Opgeraapt Opgevest Uitgehakt, december 2015. (Mels van Zutphen)

▲ De schedel en dijbeenderen van wolharige mammoeten en de schedel met gewei van een reuzenhert hebben hun prominente plaats behouden. (Mels van Zutphen)

▲ Recente historie: Opgeraapt Opgevest Uitgehakt in 2008. (Kees Moeliker)

Bruiklenen en speciale schenkingen:

Hansjorg Ahrens, Francien Braber, Arthur Decae & Nolly Hallensleben, Leen Hordijk, Jesse Flikweert, Universiteitsmuseum Groningen, Jaap van Leeuwen, Natuurhistorisch Museum Maastricht, Naturalis, Henk Oosterink, Klaas Post en Anton van Schip. Nieuwe foto's: Jos van den Broek en Loes Hazes. Sander Schouten hielp met het ontruimen en weer inrichten van de vitrines en Melanie During puzzelde het Winterswijkse voetspoor in elkaar.